

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

MMXV.

III. ÉVFOLYAM I. SZÁM

KÜLÖNLENYOMAT

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

A kül- és biztonságpolitika stratégiai kérdései nemzetbiztonsági szempontból az 1990-es években

Benedek Márta¹

Absztrakt:

A szerző a jelen írásban felvázolja a rendszerváltozás² utáni első magyar kormány elképzeléseit a kül- és biztonságpolitikáról, bemutatva és elemelve a jelenlegi stratégiai gondolkodás és stratégiaalkotás alapküldetéseinek tekinthető biztonságpolitikai alapelvek összefüggésében az adott időszak külpolitikai folyamatait. Be kívánja továbbá mutatni a kormányzati politika feltételrendszerének változó és stabil elemeit a választási kampányban vázolt elképzelésektől kezdve a ciklus végén elért eredményekig és kudarcokig. Áttekintésre kerül a kilencvenes évek kiút és identitás keresése, majd az elfogadott biztonsági alapelvek elemzése. Mindezeket alapul véve a szerző fel kívánja vázolni a nemzetbiztonsági szervezetrendszer átalakulását és a nemzetbiztonsági szféra új kihívás és feladatkezelési keretrendszerét, különös tekintettel a kül- és biztonságpolitikát érintő stratégiai feladatokra.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, titkosszolgálatok, rendszerváltás

Abstract:

The author describes the ideas of foreign and security policy of first Hungarian government selected after transition, introduces and analyzes actual strategy development documents are considered basic security principles in the context of foreign policy processes. Furthermore wants to introduce stable and variable elements of conditions of government's policy started the election campaign's ideas and ended the results and failures achieved at the end of cycle. The search of identity and ways out in the 90's and the analysis of accepted security principles were reviewed. Based on that, author wants to draft the transformation of national security system and new challenges and frameworks of national security sector, the strategic tasks related to foreign and security policy in particular.

Keywords: national security, secret services, transition

---

¹ benedekm18@gmail.com

² A magyar politikai és értelmiségi elitben vita bontakozott ki a rendszerváltozás időpontját illetően. Egyesek hosszú folyamatként írják le, kezdetét az IMF es a Világbanki tagság időpontjától datálják, mások az 1989-es évet tekintik alapnak, illetve egy harmadik narratíva az 1990-es országgyűlési választásokkal azonosítja a változást. A dolgozatnak nem témája a rendszerváltás időpontjának és időtartamának vizsgálata, ahogy magának a megnevezésének sem. A szerző szinonimaként használja a rendszerváltás / rendszerváltozás fogalmakat.

Bevezetés

A világ biztonsági helyzete dinamikusan változó, kiszámíthatatlan érdekviszonyokból álló folyamat, melyben szükség volt – és jelenleg is van – a titkosszolgálati tevékenységre. A tárgyalt időszakban bekövetkezett jelentős politika, geopolitikai, külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai változásokhoz – a szovjet érdekszférából való kiszabadulás, és az önálló kül-, biztonság- és védelempolitika megteremtése – igazodniuk kellett a titkosszolgálatoknak/ nemzetbiztonsági szolgálatoknak.³ Demokratikus jogállami keretek között létre kellett hozni és meg kellett erősíteni azokat a jogintézményeket, melyek lehetővé tették ezen szervezetek feletti felügyeleti rendszert és ellenőrzési mechanizmust úgy, hogy el tudják látni alapfeladataikat, az állam ellen irányuló nemzeti és nemzetközi fenyegetések előrejelzéséhez és hatásainak gyengítéséhez nélkülözhetetlen információk megszerzését és összegyűjtését, továbbá ezek elemzését és a rendszerezett információk eljuttatását a döntéshozókhoz. Választ kellett adnia a nemzetközi rendszer átalakulásából fakadó és felerősödő kihívásokra és problémára, túllépve a biztonság hagyományos katonai értelmezésén, komplexebb értelmezési keretbe helyezve. A nemzetbiztonsági tevékenység ennek következtében összetettebbé vált, hiszen a rendszerváltással egy időben érzékelhetővé vált a kül- és belpolitika közötti választóvonal összemosódása a globalizációval összekapcsolható tendenciaként. A globális világban ugyanis nincs külpolitika belpolitika nélkül, miként a hazai körülményeket is nagyrészt külső hatások, nemzetközi folyamatok alakítják, melyek kimutatható változást hoztak a nemzetbiztonsági tevékenységben, feladatokban, eszközökben vagy módszerekben, módosítva a korábbi struktúrákat és intézményi felépítést.

Biztonságpolitikai környezet

„Reális biztonságpolitikai célokat meghatározni és ezekhez eszközöket rendelni – azaz stratégiát alkotni –, majd mindezt megvalósítani a nemzetközi környezet bármely változása mellett: ez minden racionálisan gondolkozó, hosszútávra tervező állam alapvető érdeke.”⁴ Ezáltal biztosítható ugyanis a nemzeti értékek és

---

³ A dolgozatban a szerző a nemzetbiztonság és titkosszolgálat kifejezés közül Izsá Jenő és Révész Béla megállapításaira hagyatkozva az utóbbit használja, ugyanakkor a két kifejezés egyértékűként jelenik meg, mivel a több helyen hivatkozott 26/1990.MT rendelet a nemzetbiztonsági kifejezést használja. (Izsá Jenő: A titkosszolgálatok tevékenységének általános jellemzői, ellenőrzésük és irányításuk kérdései. Szakmai Szemle 2009/2. 5–18. o. Révész Béla: Az állambiztonsági szervek politológiai kutatásainak kérdéséhez. Acta Jur.et Pol. Szeged, 2004. 9-13.o.)

⁴ Csiki Tamás: A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei

érdekek képviselője, a külpolitikai és biztonságpolitikai kihívásokra választ adni képes képességek kialakítása, a fejlődési célok hatékony megvalósítása.⁵ Az 1990-es szabad választásokon győztes jobbközép kormánynak tehát nemcsak a rendszerváltó külpolitika, biztonságpolitika és az ehhez szervesen kapcsolódó külgazdaság-politika céljait és kereteit kellett meghatározni, hanem új stratégia és intézményi rendszer felállítása is szükségként jelentkezett. A külpolitikában a stratégiai főirányok már az új kormány létrejöttkor kialakításra kerültek, melynek alaptéziseit az MDF (Magyar Demokrata Fórum) választási programjában érhetjük tetten. Biztonságpolitika tekintetében csak 1993-ban készült el a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveit meghatározó Országgyűlési határozat.⁶ Ennek oka abban keresendő, hogy a politikai elit a kül- és biztonságpolitikai kérdéseket általában kevésbé fontos témaként a belpolitikai kérdések árnyékában tárgyalja, erősen limitált szakmai, politikai és társadalmi diskurzust és vitát generálva.⁷

Stratégiai célok

Antall József már ellenzéki vezetőként is az 1989-es magyar politika folytatása és az ország európai integrálása mellett állt ki, vagyis alapjait tekintve nem lépett túl az előző Németh-kormány elképzelésén. A szakirodalom és maga a kormányprogram⁸ is ebben a tekintetben úgy fogalmaz, hogy az antalli külpolitika

---

http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1361901138_CSIKI_Tamas_A_magyar_strategiai_kultura_vizsgalatanak_eredmenyei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (2014.03.08.)

⁵ *Stratégiai tervező modellek (Cohen-;Bartlett-;George C. Marshall; U.S.Army War College, Lloyd-modell) lehetőséget biztosítanak egy ország számára nemzeti stratégiájának kidolgozására. Megfogalmazzák a nemzeti értékeket és érdekeket, majd ezek alapján rögzítik a nemzeti akaratot és célkitűzéseket. Elemzik a stratégiai környezetben bekövetkezett változásokat, kihívásokat és fenyegetéseket a legvalószínűbb jövőre kialakítva a biztonsági stratégiát. (Bővebben lásd: Resperger István: A nemzeti biztonsági stratégia tervezésének kérdései. In: Orosz András Lóránt, Ujházi Lóránd (szerk.): A katolikus egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században. L'Harmattan Kiadó Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola. Budapest, 2013. 183-231.o.*

⁶ *Az első külpolitikát érintő stratégiát a kormány 2008 februárjában fogadta el Külkapcsolati stratégia név alatt.*

⁷ *Az elemzett kormányzati ciklusban erre két alkalommal került sor: 1991. október 15-én a kormány külpolitikai eredményeiről és feladatairól szóló politikai vitanapon és az 1993. február 16-án elhangzott a biztonságpolitikai alapelvekről szóló országgyűlési határozati javaslat vitáján. Tágabban értelmezve ide kapcsolhatjuk a parlament 1992. szeptember 16-i ülését, melyen a kormány két és fél éves tevékenységek értékelése és vitája zajlott.*

⁸ *„... belpolitikailag rendszerváltás, külpolitikailag orientációváltás” (A Nemzeti Megújódás Programja. Budapest, 1990. 177.o.)*

rendszerátalakítás helyett orientációváltást hirdetett. "Az új külpolitika paradox módon a nyugati intézményekhez való közeledés és a keleti tömb lebontásának területén inkább a kontinuitáson alapult."⁹ Az orientációváltás sikerét hosszú távon a nemzetközi megosztottság teljes felszámolásában jelölte meg és határozottan állást foglalt amellett, hogy Észak-Amerikával egyetemben perspektivikusan az európai integrációs folyamat részévé kell válnia a Szovjetuniónak (majd Oroszországnak) is.¹⁰ További stratégiai nevezett, illetve minősített céljai a magyar kül- és biztonságpolitikának a határon túli magyar kisebbségek iránti felelősség, azaz nemzetpolitika és a jószomszédi politika voltak. Ezek a célkitűzések, bár külön stratégiai dokumentumokba nem foglalták őket, ciklusokon túlmutató közép-távra szóló egymással összefüggő szerkezetet alkottak, melyben azonban a pillérek nem egyforma súlyt képviseltek.¹¹

Az antalli külpolitika határozottan törekedett arra, hogy végleg szétszakítsa a korábbi külpolitikai kötöttségek hálóját, új tartalommal töltsen meg, elhatárolódván az akkor már töredező politikai-ideológiai elvektől. Ez fedezhető fel akkor, amikor új tájékozási pontokat, szövetségeseket keres, vagy amikor folyamatosan átértékeli a korábbi kötelezettségeket, kapcsolatokat. Ebben a tekintetben a külpolitika hatalmas utat járt be, hiszen megszűnt a térségben a zárt, blokkokba szorított, totális katonai eszközrendszerrel kikényszerített szembenállás. Helyét, a partnerség felvázolását, a segítségnyújtást (PfP),¹² majd a csatlakozást lehetővé tevő NATO,¹³ illetve egy átalakulóban lévő európai struktúra vette át, mely-

---

⁹ Kiss J. László: *A kádárizmustól az EU-tagságig: a magyar külpolitika metamorfózisa.* Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) *Magyar külpolitika a 20. században.* Zrínyi Kiadó, 2004. 55.o.

¹⁰ ERDŐDY Gábor: „A földrajz ellen sok mindent lehet tenni, kivéve politizálni.” Antall József a rendszerváltás nemzetközi feltétel-rendszeréről http://www.grotius.hu/doc/pub/WMJVVQ/2013-01-15_erdody_gabor_antall-jozsef-a-rendszervaltozas-nemzetkozi-feltetelrendszerrol.pdf (2014.03.14.)

¹¹ A külpolitika pillérei közötti hangsúlyeltolódás az elkövetkező kormányok külpolitikájának megítélésekor is fontos tényezővé válik, egészen az euroatlanti integráció megvalósulásáig.

¹² PfP: *Partnership for Peace- Partnerség a békéért program, melynek célja az volt, hogy kooperációs rendszeren keresztül segítse a demokratikus átmenetet a partnerországokban a globális biztonság növelése érdekében.*

¹³ A NATO tagállamok az 1990-es londoni csúcstalálkozóján deklarálták, majd 1991 novemberében Rómában jóváhagyták a NATO új stratégiai koncepcióját, amelyben a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kapott a biztonságot fenyegető, új típusú kihívások és kockázatok elemzése, illetve a kelet-közép-európai országok és a kialakulóban lévő Független Államok Közössége demokratizálódásának biztosítása.

(http://biztpol.corvusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=109 (2015.02.23.))

ben a fő veszély nem a kommunista restaurációs erőkből, hanem a feléledő nacionalizmusokban, az etnikai összeütközésekben¹⁴ jelentkezett. „A nagyszámú nemzetiségekkel rendelkező államok (Románia, Ukrajna, Szerbia, Szlovákia) számára ez elsősorban belpolitikai, majd másodsorban külpolitikai síkon jelentkező problémát jelentett, míg a más országban élő nagyszámú nemzetiséggel rendelkező államok (Oroszország, Magyarország) számára a probléma elsősorban nemzetközi feszültségekhez vezetett.”¹⁵ Ezt a „transzformációs” vákuumot tovább mélyítette a délszláv válság, a bős-nagymarosi vízlépcső vitája, továbbá a moszkvai puccskíséret szelleme, ugyanakkor tompította a Nyitott égbolt megállapodás,¹⁶ majd a Partnerség a békéért program. Kiutat és egyben a rendszerváltás kül- és biztonságpolitikájának másik végletét, mely kitűzött célja is vált, 1994 kezdete hozta el. Clinton amerikai elnök januárban bejelentette, hogy az Egyesült Államok eltökélt a NATO keleti bővítésére,¹⁷ bár a hogyan és mikor kérdés nyitva maradt. Évszámokra levetítve 1989 és 1995¹⁸ között a Nyugat nem nyújtott sem Magyarországnak, sem pedig az átalakuló közép-európai régióknak semmilyen kétoldalú biztonsági vagy intézményi garanciát. „Az ENSZ, az EBEÉ, a WEU, a Partnerség a békéért, a NATO nem nyújtottak biztonságot.”¹⁹

Az új politikai elitnek meg kellett tehát határoznia az ország helyét, nemzeti érdekeit és azok érvényesítésének módját, továbbá a nemzetközi szerepvállalásunk kereteit, jellegét és terjedelmét. A nemzeti érdekek alapozzák meg az állam bel- és külpolitikai stratégiai feladatait, közöttük olyan nemzetközi dimenziójúakat, mint a szuverenitás és a területi sérthetlenség biztosítása, a politikai és a gazdasági stabilitás, a jogrend védelme, a hatékony külpolitika, az együttműködésen alapuló nemzetközi kapcsolatrendszer, valamint a képesség biztosítása külső agresszió nemzeti vagy koalíciós erőkkal-eszközökkel való visszaretentésé-

---

¹⁴ LENGYEL László: *Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 148.o.*

¹⁵ KÉRI NAGY Zsolt: *A magyar nemzetpolitika szerepe a térség stabilitása tükrében* http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=2004_3_25.htm (2014.03.15.)

¹⁶ *Nyitott Égbolt Szerződést - Open Sky Treaty. 1992-ben írták alá az EBEÉ helsinki külügyminiszteri találkozásánál. Ennek értelmében a 25 aláíró ország Vancouver-től Vlagyivosztokig kölcsönösen ellenőrizhette a többi ország katonai tevékenységét berepüléssel, légi felderítéssel. Célja a bizalom, a biztonság és a stabilitás erősítése volt, ugyanakkor ellenőrizhetővé vált a leszerelési szerződésekben foglaltak betartása is. (M. Tóth György: *A Nyitott Égbolt magyar sikertörténete 1-2.* http://www.honvedelem.hu/cikk/a_nyitott_egbolt_magyar_sikertortenete_1 (2015.03.01.)*

¹⁷ GYŐRI SZABÓ Róbert: *A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig. Helikon 2011. 352.o.*

¹⁸ *A NATO 1995 őszén tette közzé a csatlakozás feltételeit.*

¹⁹ Lengyel László: *Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 153.o.*

re és elhárítására.²⁰ A nemzeti érdek tehát nem következhet csak önmagából, hanem tartalmaznia kell a más államokkal és a nemzetközi rendszerrel való kölcsönhatások viszonyrendszerét, továbbá a globalizáció hatásait. Ennek megfelelően az Antall-kormánynak azt a feladatot kellett megoldania, hogy saját külpolitikai koncepciót dolgozzon ki arra, hogyan hozható közös nevezőre a magyar külpolitika három alapvető prioritása. Antall halálát követően a hét hónapig kormányzó Boross-kabinet vállalta ennek folytatását. Hangsúlyeltolódás volt azonban tapasztalható a regionális politika és a nemzeti kisebbségek kapcsán. Az előbbinél deklarált célként jelentkezett a történelmi megegyezések keresése, a kiegyensúlyozott, korrekt és kölcsönös érdekek figyelembe vétele, mely hozzájárul az egységes és szabad Európa megteremtéséhez. A nemzeti kisebbségek jogainak képviselője pedig kapcsolódott az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok érvényesítéséhez és tiszteletben tartásához.²¹

Az új három párti kormány indulási alapja külpolitikai szempontból kedvező volt, 1990-ben Magyarország nemzetközi megítélése volt a legjobb a térség országai közül.²²

Az integrációpolitika

Antall József²³ külpolitikájának középpontjába a nyugati integrációt állította, melyet következőképpen fogalmazott meg expozéjában: *„A kormány elkötelezi*

---

²⁰ GAZDAG Ferenc: *Magyarország érdekei és ezek érvényesítésének lehetőségei a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU)* www.hunsor.se/dosszie/gazda_huerdekei.pdf (2014.03.15.)

²¹ Boross Péter kijelölt miniszterelnök: *Kormányprogram a folyamatosság, a stabilitás és a fejlődés jegyében.* (Sándor Péter, Vass László: *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről.* Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.)

²² GYŐRI SZABÓ Róbert: *A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig.* Helikon Kiadó, 2011. 348.o.

²³ Antall József (1932-1993). *Gyermekkorát az édesapja nevelése határozta meg. Az elemi után a budapesti Piarista Gimnáziumba került, majd Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karának magyar nyelv és irodalom- történelem-levéltár szakos hallgatója lett. A diploma megszerzése után Antall József rövid ideig a Magyar Országos Levéltárban, majd a Pedagógiai Tudományos Intézetben dolgozott. Tanári pályáját az Eötvös Gimnáziumban kezdte, a forradalom leverése után a Toldy Gimnáziumba helyezték. 1959-ben politikai magatartása miatt eltiltották a pedagógusi pálya gyakorlásától. Az 1964-ben megnyíló Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyv- és Levéltár tudományos kutatója, igazgatóhelyettese, majd főigazgatója. 1988-tól részt vett az MDF (Magyar Demokrata Fórum) rendezvényein. Az Ellenzéki Kerekasztal (EKA) tárgyalásain már ő képviselte az MDF-et. 1989. október 21-én elsőprő többséggel választották meg az MDF elnökévé, s ez alapján egyértelművé vált, hogy ő lesz a párt miniszterelnök-jelöltje. Az*

magát az európai integráció gondolatának. Az integráció első fejezete a szabad Magyarország felvétele lesz az Európa Tanácsba. (...) A kormány célja a tagság elnyerése az Európai Közösségben, az elkövetkező évtized során. Ehhez átalakításokra van szükség, hazánkban csakúgy, mint az Európai Közösség szerkezetében, s ez utóbbi nyilvánvalóan függvénye a napjainkban megindult nagy európai átrendeződésnek is. Mint átmeneti megoldást azonban örömmel vesszük a társulás lehetőségét.”²⁴ Míg a szomszédságpolitika és a határon túli magyarok kérdéskörében a történelmi szükségszerűség, illetve a józan államérdek volt az alapvető tényező, az integrációs politikának a külpolitikai triádában elfoglalt szerepét mindig is befolyásolta az a tény, hogy nemcsak politikai, hanem nagyon erőteljes gazdasági szempontok is motiválták.²⁵

Ezen szempontok megjelenése, ahogy a további pilléreknél is tapasztalni fogjuk korábbra datálható. 1988 őszén már megszületett az EGK-val a kétoldalú gazdasági-kereskedelmi megállapodás, mely folyamatnak formális és informális tárgyalásai 1987 júniusában kezdődtek.²⁶

A fejlett világnak azonban nem volt közép-kelet európai stratégiája, így Magyarország is az Európa Tanács (ET) tagság elnyerése után (1990. november), ami nem tartozott bele az integrációs kurzusba, sokáig várakozó álláspontra volt kényszerítve. *”A fejlett világot jelentő Nyugat is azt hitte - s ezzel nyugtatta magát -, hogy elég Közép-Európának a szovjet szorításból megszabadulnia, és a demokrácia meg a piacgazdaság dolgai maguktól elrendeződnek.”*²⁷ Egyetlen kezdeményezést említhetünk ebből az időből, ami az 1989 júliusában indult PHARE²⁸ program volt, főként gazdasági és szociális reformfolyamatokhoz nyújtva segítséget. Az 1991 decemberében megkötött Európai Megállapodásnak is inkább elméleti jelentősége volt a csatlakozáshoz vezető úton, melyet hatálybalépésének elhúzódása tükröz legjobban (1994. február 1.).²⁹

1990-es választások nyertese az MDF lett, így május 23-án ő alakíthatott kormányt. A rendszerváltás utáni első magyar kormány miniszterelnöke haláláig, 1993.december 12-ig. (www.antalljozsef.hu/antall_jozsef_elete (2015.02.21.))

²⁴ Antall József a Kormány programjának ismertetése 1990. május 22. (Sándor Péter, Vass László: Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv Arcanum Adatbázis Kft. 2004.)

²⁵ KELEMEN Csaba: A magyar külpolitika Európa-pillére
http://phd.lib.uni-corvinus.hu/510/1/kelemen_csaba.pdf (2014.03.15.)

²⁶<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1988:327:0002:0034:E:PDF> (2014.03.15.)

²⁷ KÉRI László- PETSCHNIG Mária Zita:24 évszak. Stratégia nélkül. Intera Rt.1995. 204.o.

²⁸ PHARE (Pologne, Hongrie Aide a la Reconstruction Économique- Segély Lengyelország és Magyarország gazdaságának átalakításához). A kezdőbetűk összeolvasásával görög szót kapunk, melynek jelentése világitótorony, fényezőró.

²⁹ Európai Unió Kislexikon

Az Európai Közösséget ebben az időben saját átalakulási folyamata kötötte le, mely folyamat csúcspontjaként megszületett Maastrichti Szerződés.³⁰ Más szóval a szervezet nem volt hajlandó a saját integrációs lendületét lassítani azért, hogy ezáltal növelje a periféria felzárkózási esélyeit.³¹ Ezt belátva a miniszterelnök következőképpen nyilatkozott az integrációról 1993-ban: *„Mindenekelőtt szükséges az Európai Közösség három lépcsőben történő bővítésének elősegítése, amely azt jelenti, hogy elsőként az EFTA-országok, majd a Visegrádi Csoport és végül a többi európai ország integrációja menne végbe.”*³²

Változást az 1992. decemberi Edinburgh-i csúcserőkezellet hozott, ami megvitatta a Bizottság „Szorosabb társulás felé Közép- és Kelet-Európa országaival” címet viselő, ezen országok helyzetét értékelő jelentést. Az 1993. júniusi koppenhágai csúcson pedig megtörtént az igazi áttörés. Először mondták ki, hogy a közép-kelet-európai társult országok bizonyos feltételek teljesítése esetén az Unió teljes jogú tagjai lehetnek.³³ Magyarország hivatalosan 1994. április 1-én nyújtotta be csatlakozási kérelmét az Európai Unióhoz. A kormánynak adott felhatalmazás parlamenti vitájában Boross Péter miniszterelnök az időpontot indokolva azzal érvelt, hogy befejeződött a társulási megállapodás, a maastrichti szerződés ratifikációs folyamata, és az újonnan csatlakozókkal is lezárultak a tárgyalások.³⁴

<http://www.bmeip.hu/download/engemiserint/Europai%20Unios%20Kislexikon.pdf>
(2014.03.16.)

³⁰ *A maastrichti-folyamat nem arról szólt, hogyan lehet a tagjelöltekkel kapcsolatban felmerült problémákat kezelni, hanem arról, hogyan lehet a már tagok közötti együttműködést elmélyíteni. Az új tagok befogadásának kérdése azonban mindig szorosan összekapcsolódott az EK bővülési kapacitásával. Az ezzel kapcsolatos viták kezdetben az elmélyülés folyamatát látták veszélyeztetve az új tagok által. Ez fokozatosan átalakult és helyét a Közösség mezőgazdasági és strukturális politikájával, továbbá a munkaerőpiac megnyitásával kapcsolatos félelmek vették át. (KELEMEN Csaba: A magyar külpolitika Európa-pillére http://phd.lib.uni-corvinus.hu/510/1/kelemen_csaba.pdf (2014.03.15.))*

³¹ BALÁZS Péter: *Mozgásban az európai integrációs térkép, XLVII. évfolyam, Társadalmi Szemle, 1992/4. 52.o.*

³² ANTALL József: *A Nemzetközi Demokrata Unió (IDU) és az Európai Demokrata Unió (EDU) budapesti ülésén. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 377.o*

³³ PESTI Sándor: *Kül- és nemzetpolitika jogjegyzet. hu/file/8758141e499cd39663dd38f645b606ac/kulpolitika.doc* (2014.03.08.)

³⁴ Boross Péter miniszterelnök. *A Magyar Köztársaság Kormányának felhatalmazásáról a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz való csatlakozási kérelme beadásáról szóló országgyűlési határozati javaslat vitája. 1994. március 22. (Sándor Péter, Vass László: Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.)*

Kisebbségpolitika/ nemzetpolitika

A Kádár-korszakban nemzetpolitika, mint olyan nem létezett, a határon túli magyarok kérdése tabutéma volt. Ezzel kapcsolatban két alapelvet hangoztattak: egyrészt a nemzeti kisebbségek kérdése minden szocialista ország belügye, másrészt a marxizmus-leninizmus győzelmével a nemzetiségi konfliktusok automatikusan megoldódnak (később, a rendszerváltáskor az általános demokratizálódási folyamattól várták ezt sokan).³⁵ 1989. július 1-jén azonban Magyarországon a kisebbségpolitika állampolitikai céllá emelkedett, melyet a művelődési és közoktatási tárcán belül egy miniszterhelyettes irányított. *„A Kárpát-medencében az államhatárokat átmetsző nemzeti szállásterületeken kormányzati adminisztrációval kell a kisebbségek nemzeti önazonosságát megőrizni, fejleszteni. Alapelv: a kultúrnemzeti lét biztosítása államhatároktól függetlenül, az állampolgári és a nemzeti önazonosság szétválásának elismerése.”*³⁶

A következő lépésnek a legmagasabb jogszabályi, azaz alkotmányos szintre emelését tekinthetjük a magyar kisebbségekhez való viszonynak. A Magyar Köztársaság Alkotmányának 6. § (3) pontja kimondja tehát, hogy *„a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását,”*³⁷ konkrétumot azonban nem tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a magyar kisebbségek a magyar külpolitika rendszerébe milyen módon tagozódhatnak be.

Az Antall-kormány előtt állt tehát a feladat, hogy értelmezési keretbe foglalja határon túli magyarsághoz való viszonyt és a külpolitika szintjére emelje, mely nemzetpolitika címszó alatt került be a politika szótárába. A kisebbségpolitika a kormány fennállásának ideje alatt többlépcsős átalakuláson ment keresztül. A miniszterelnök a kormány megalakulásakor elhangzott beszédében, az európai integrációt jelölte meg elsődleges célként. A kisebbségekről a következő álláspontot vallotta: *„Kisebbségi politikánk fő célja az emberi jogok, s ezeken belül a kisebbségek jogainak érvényre juttatása határainkon kívül és határainkon belül egyaránt. Tekintettel arra, hogy a magyarság egyharmada határainkon kívül él, a magyar államnak különleges felelőssége a magyar nemzet, mint kulturális és etnikai közösség megmaradásának támogatása mindenütt. Ezért állunk ki – a fennálló nemzetközi szerződések tiszteletben tartásával, azok szellemében – a*

---

³⁵ PESTI Sándor: Kül- és nemzetpolitika jogjegyzet.hu/file/8758141e499cd39663dd38f645b606ac/kulpolitika.doc (2014.03.08.)

³⁶ GLATZ Ferenc: *Rendszerváltás, kisebbségpolitika, kultúrkülpolitika, 1989 – 1990. (História 2009/9-10. 2-4-o.)*

³⁷ Az 1989. október 23-án hatályba lépett 1949. évi XX. törvény módosítása. http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/66014AAA-414B-4757-8E71-CA6866EB9FA0/0/XX_1949tvalkotmany.pdf (2014.03.15.)

*határainkon kívül élő magyar közösségek önrendelkezési jogának megtartása mellett.*³⁸

1993-ban Antall már kategorikusan hangsúlyozta, hogy „*a szomszédainkhoz fűződő jó kapcsolataink előfeltétele az, hogy jól bánjanak az ott élő magyar kisebbségekkel.*”³⁹ A határon túli magyar kisebbségekkel kapcsolatban megfogalmazott úgynevezett Antall-doktrína tehát azt jelentette, hogy a kormány a kétoldalú kapcsolatok egészét a kisebbségi probléma alá rendelte. Azokon a területeken, ahol a kétoldalú megállapodások nehézségekbe ütköztek, ott a kormányzat nemzetközi szintre emelte ezt. „*A magyar kormány nemzetközi kötelezettségeivel összhangban fordít különös figyelmet a magyarság - és minden kisebbség - sorsának alakulására, emberi és kisebbségi jogainak érvényesülésére. Támogatjuk és sürgetjük a nemzetközi közösség szerepvállalását e jogok érvényesítésében.*”⁴⁰

A magyar külpolitika kisebbségekkel kapcsolatos felfogásának elemzésekor szólnunk kell az autonómia meghatározásról is, mely alatt a miniszterelnök az önrendelkezési jogon alapuló kulturális autonómiát értette, melyhez a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogai gyakorlásához szükséges intézményes kereteket társított.

Először a Miniszterelnöki Hivatalban államtitkárság, majd a 90/1992. Kormányrendelet alapján, a Határon Túli Magyarok Hivatala (HTMH) szolgálta a magyarság ügyét.⁴¹ 1992-ben a Duna Televízió, mint az összmagyarság műholdas televíziója⁴² is megkezdte sugárzását.

A magyar érdekek megfogalmazásában az antalli koncepció Közép- és Kelet-Európában történelmileg kialakult nemzetfelfogásból indulunk ki, amely a nemzetiséget nem szűkíti le az állampolgárságra. A magyar nemzet tagja tehát mindenki, aki Magyarországon vagy az ország határain túl, kisebbségi vagy szórvány helyzetben magyarnak vallja magát. A magyar kisebbségekkel való rendszeres törődésnek egy átfogó nemzeti stratégia részévé kell válnia.⁴³ Ehhez kapcsoló-

---

³⁸ ANTALL József: *Kormányalakítás. (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2004.)*

³⁹ ANTALL József: *Közvetítő szerepet kívánunk játszani. Die Welt interjú 1993. aug. 16. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 567.o.*

⁴⁰ ANTALL József: *Az ENSZ Közgyűlés szószékén. (Felszólalás az ENSZ Közgyűlése 46. ülészakán. 1991. okt. 1.) Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 342.o.*

⁴¹ http://www.hhrf.org/htmh/002_ismerteto/text008/doc_upload/korm_rendelet.pdf (2014.03.18.)

⁴² <http://www.mtva.hu/en/sajto-es-fotoarchivum/2971-20-eve-kezde-el-rendszeres-adasat-a-duna-televizio> (2015.03.01.)

⁴³ MEISZLER Dávid – Dunay Pál: *Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994. Társadalmi Szemle 1994/8-9. 35-52.o.*

dott az állampolgárság összetett kérdése is: *„A Magyar Demokrata Fórum céljának tekinti, hogy megkeresse azt az alkotmányjogi lehetőséget, hogy mindazoknak, akiknek a befogadó országa lehetővé teszi, kettős állampolgársággal vagy más státusban szavazzanak...”*⁴⁴

Ezen az állásponton 1993 decemberében Boross Péter némileg finomított, a kisebbségi jogok európai normarendszerének kidolgozását hangsúlyozván. Ez azért is volt indokolt, mert az ország számára fontos euro-atlanti integráció a közép- és kelet-európai térségbeli stabilitásnak és békének ad prioritást. Így a határon túli magyarság problematikájának, a magyar nemzettudat vélt vagy valós sérelmeinek és a nemzeti érdekek kontinuitásának képviselésében felborult összhangot újra lehetett értelmezni. A Nyugat ugyanis rendkívüli módon aggódott a térség stabilitása miatt, ráadásul aggodalmi szorosan kapcsolódtak az etnikai konfliktusok esetleges radikalizálódásának veszélyéhez.⁴⁵

Szomszédos országokkal való kapcsolat/regionalizmus

A rendszerváltoztatás utáni demokratikusan választott kormányok számára a szomszédos országokkal kapcsolatos külpolitikát illetően nem állt rendelkezésre bevezetett és használható modell. Az Antall-kormány külpolitikájának ezen pillére ezért kezdetben alapvetően a reformszocialisták külpolitikai elképzeléseire támaszkodhatott.⁴⁶ Ez a támasz azonban az 1992-re a külpolitikai környezet, valamint a külpolitika alakításának belpolitikai feltételeinek alapvető változása miatt nem bizonyult elegendőnek és tartósnak. Ez az időszak további felismerést hozott annak kapcsán, hogy a régióban való együttélés szabályait az alapvetően megváltozott feltételrendszerek miatt teljesen új alapokra kell helyezni. *„Egy minden korábbinál mélyebben tagolt kétoldalú kapcsolatrendszerben kell történelmi gyanakvások és előítéletek falait kölcsönösen áttörni”*⁴⁷ úgy, hogy az érintett országok jelentős részben viszonylag új keletű szereplők a nemzetközi színtéren. Ennek alapjává a térség országai és népei közötti kooperáció vált, melynek kiépítése még a kádári érába nyúlik vissza az Alpok-Adria Munkaközösség létrehozásával, ami valódi tartalmat a rendszerváltás utáni kibővülésével nyert.⁴⁸

---

⁴⁴ ANTALL József: A választás „előestéjén”. *Modell és valóság II.*, Athenaeum Nyomda Rt. 37. o.

⁴⁵ DUNAY Pál: *Az átmenet magyar külpolitikája.* (Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) *Magyar külpolitika a 20. században.* Zrínyi Kiadó Budapest, 2004. 230-231.o.)

⁴⁶ KÉRI NAGY Zsolt: *A magyar nemzetpolitika szerepe a térség stabilitása tükrében*
http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=2004_3_25.htm
(2014.03.15.)

⁴⁷ BALÁZS Péter: *A szuverenitás íze.* <http://www.doksi.hu/get.php?lid=6781> (2014.03.15.)

⁴⁸ *Az átalakulás lépései a következők voltak: 1989. november 12-én az együttműködés államközi, kormányzati szintre emelkedett. 1992-1993 között az eredeti Olaszország,*

A másik fontos regionális kezdeményezés 1991. február 15-én született meg Visegrádon. Eredetileg Antall szándékai között szerepelt a Nyugat-Európai Unió mintájára megalkotott, elsősorban a katonai és biztonsági együttműködésre összpontosító Kelet-Közép-Európai Unió életre hívása is, de az 1992 márciusában aláírt szabadkereskedelmi megállapodás az együttműködés más minőségét irányozta elő.⁴⁹

A szomszédos országokkal való kapcsolatokról azonban nem beszélhetünk elválasztva a határon túli magyar kisebbség kérdéskörétől, tehát itt megnyilvánul a magyar külpolitika egyik specifikuma, hogy a nemzet és állam kérdésköre megkerülhetetlenné válik, cselekvések szintjén összeolvad. „*A magyar külpolitika pedig újból és újból azzal a normatív kérdéscsokorral szembesül, hogy a térség stabilitásának csökkentése nélkül miként egyeztetni össze a jószomszédi politikára törekvést a kisebbségekhez fűződő kapcsolatok fenntartásával*”.⁵⁰

A magyar kormány európai nyomás alá került, hogy rendezze kapcsolatait szomszédjaival, melynek eszközei az alapszerződések lettek. „*Deklaratív szinten az EU tehát kívánatosnak tartja, hogy a csatlakozni kívánó közép-kelet-európai országok - mint esélyes tájelöltek az európai integrációban - úgymond béküljenek ki egymással, vagyis az új nemzetközi politikai helyzet közepette újra ismerjék el egymás szuverenitását, valamint kölcsönösen garantálják a területi státuszukat (beleértve a népességgel kapcsolatos problémákat)*”.⁵¹ Az alapszerződések rendszerében az első az 1991 decemberében megszületett magyar-szovjet volt, melynek ratifikációjára már nem került sor, ugyanakkor alapját képezte a későbbieknek és az orosz-magyar kapcsolatoknak is. Az 1991. december 6-án aláírt magyar-ukrán államközi egyezményt csak 1993 májusában ratifikálták. A magyar-szlovák és a magyar-román alapszerződés megkötésére csak 1995-ben, illetve 1996-ban került sor. Az 1991-ben függetlenné vált Szlovéniával az alapszerződés aláírására 1992. december 2-án került sor.

Ausztria, Magyarország és Jugoszlávia négyeshez csatlakozott Csehszlovákia (Pentagonálé), majd Lengyelország (Hexagonálé). Ugyanakkor Jugoszlávia szétesésével, illetve Csehszlovákia kettészakadásával újabb tagállamok kapcsolódtak a szervezethez, megnevezése pedig Közép-európai Kezdeményezésre változott 1992. július 18-án. (A vizsgált időszakban 10, napjainkban 17 tagország a tagja.) (<http://www.cei.int/> (2014.03.15.))

⁴⁹ ROMSICS Ignác: *Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubicon – könyvek. Rubicon – Ház Bt. Budapest, 2003. 305.o.*

⁵⁰ Dr. GAZDAG Ferenc: *Magyarország érdekei és ezek érvényesítésének lehetőségei a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU) www.hunsor.se/dosszie/gazda_huerdekei.pdf (2014.03.15.)*

⁵¹ PATAKI Gábor Zsolt: *Az alapszerződések stratégiai háttere: kényszer és kompromisszum, avagy az euroatlanti integráció lehetősége. <http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/9604/m960403.html> (2014.03.15.)*

Külgazdaság

A külgazdasági⁵² és hozzá kapcsolódó külpolitikai orientációváltás döntő tényezője volt a magyarországi modellváltás stratégiájának. Az antalli koncepció kül- és biztonságpolitikájának szerves részét képezte a külgazdaság. „A kormány külgazdaság politikája az áru-, tőke- és idegenforgalmi folyamatok összefonódásából, egységéből indul ki. A külgazdasági potenciál erősítése nélkül nem állítható meg az eddigi világgazdasági tévesztés, az eladósodás, az elszegényedés. Rövid- és középtávon az ország nemzetközi pozícióinak, megítélésének, erőforrás szerzési lehetőségeinek javítása elengedhetetlenné teszi az import színvonalát jelentősen meghaladó áru- és szolgáltatás kivitel a dollár elszámolású forgalomban.”

⁵³ A külgazdasági kapcsolatok kezelésére felállították a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumot, mely a ciklus végéig koordinálta a feladatokat. Az ország külgazdasági kapcsolataiban Nyugatra, és azon belül az EK-ra összpontosított. A magyar külgazdaság az 1990-92 közötti időszakban jól teljesített. Az export, a rendszerváltás megpróbáltatásai ellenére, 1992-ben 10 százalékkal múlta felül az 1989. évi értéket; a fizetési mérleg folyó tételei szerény többletet mutatnak; a volt KGST-országcsoportban befektetett külföldi tőke 50 százaléka Magyarországra áramlott, ráadásul 70 százalékos mértékben új munkahelyeket teremtő, exportárualapokat növelő, technológiai korszerűsödéssel és nemzetközi vállalati szintű integrálódással járó zöldmezős befektetések formájában. A versenyképesség javulását jelzi továbbá, hogy 1989 és 1994 között a volt KGST-országok közül Magyarország javította a legnagyobb mértékben az exportegységárak színvonalát, a dollárkivitel termékszerkezetét, az iparon belüli munkamegosztás, valamint a szakképzettség-igényes termékek arányát. ⁵⁴

A külgazdaság területén a ciklus során sikeresnek mondható gazdaságdiplomáciai lépések történtek: életbe lépett az EK-megállapodás, egyezményt kötöttünk az EFTA-val, továbbá fizetési és kereskedelmi egyezmény aláírásra került

---

⁵² „A külgazdaság-politika a hazai és a külföldi gazdaságot összekapcsoló folyamatok alakítására létrehozott közpolitika.(...) Része a külpolitikának, hiszen az ország külkapcsolati rendszeréhez hozzátartoznak nemcsak diplomáciai, hanem kereskedelmi partnerei is. Része a gazdaságpolitikának is, mivel az országhatárokon belüli gazdasági események hatást gyakorolnak a hazai termelők külpiazi megjelenésére, illetve a külső szereplők belpiaci lehetőségeire is.” (Tolnai Ágnes: Külgazdaság-politika és versenyképesség

http://www.grotius.hu/doc/pub/YKBNUY/2012_68_tolnai_agnes_grotius_e-konyvtar_50.pdf (2014.03.15.)

⁵³ ANTALL József kormányprogramjának ismertetése 1990. május 22.(Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Arcanum Adatbázis Kft.2004.)

⁵⁴ KADÁR Bála: Külgazdaság és jövőkép http://fn.hir24.hu/gazdasag/1997/04/02/k_lgazdas_g_j (2014.03.15.)

sor a legtöbb kelet-európai országgal. Jeszenszky Géza külügyminiszter szavaival élve: „A külpolitika és a külgazdaság a nemzetközi kapcsolatok rendszerének két meghatározó összetevője, amelyek többnyire egyidejűleg érvényesülnek, és azonos irányban mozognak, hiszen azonos politikai prioritásokon nyugszanak.”⁵⁵

A biztonsági identitás változása

A biztonságpolitikai stratégia kérdésköre bonyolultabb volt. A folyamat kezdetén, az 1989-90-es politikai átalakulást követően - mivel független biztonságpolitikáról addig nem beszélhetünk, míg egy ország nem rendelkezik szuverenitással, amíg egy katonai és politikai szövetség tagja, melyben nemzeti érdekei nem érvényesülnek, illetve területén idegen erők állomásoznak - az ország számára 6 biztonságpolitikai opció nyílt meg, bár ezek politikai realitása különböző volt. Ezen alternatívák közül legmarkánsabban a semlegesség lehetősége jelenik meg, mely tény az 1990-es választásokon parlamentbe jutott 6 párt külpolitikai elképzelésében - a FKGP kivételével - tetten érhető.

„A Kiszegedőpárt szükségesnek tartja a NATO és a Varsói Szerződés egyidejű, egyszerre vagy fokozatosan történő megszüntetése mellett egy új, közös európai biztonsági rendszer megvalósítását.”⁵⁶ Több pártnál megfigyelhető, hogy a semlegesség egy további lehetőséggel is párosul. Az SZDSZ (Szabad Demokraták Szövetsége) a VSZ feloszlásának módjáról alakít ki részletes elképzelést, az MSZP-nél (Magyar Szocialista Párt) ez összekapcsolódik a NATO felszámolásával is, amit a párt a XX. század végére tart elképzelhetőnek. A KNDP (Kereszténydemokrata Néppárt) választási programjának „Realitások külpolitikájá” című fejezetében jelenik meg egy konstruktív Közép-Európa politika, melynek célja a szomszédos államokkal való szorosabb gazdasági, politikai, kulturális együttműködés egyfajta „Dunai közösség” alapon, továbbá a határon túli magyarság sorsának rendezése. A FIDESZ (Fiatalkorú Demokraták Szövetsége) értelmezésében „Maximális célkitűzésként a Varsói Szerződésből való kilépés és az ország semlegességének deklarálása képzelhető el, minimális célként pedig a Varsói Szerződés átalakítása egy valóban védelmi jellegű, a tagországok egyenjogúságát és szuverenitását egy új szerződés által is biztosító szövetséggé.”⁵⁷

Antall József 1989. október 20-án tartott beszédében a semlegesség elképzelése még együtt jelenik meg a Varsói Szerződés megújításának igényével, mely kapcsolódik a nemzeti haderő megteremtésének igényéhez: „Mi nem adjuk fel külpolitikai programunkban a

---

⁵⁵ A koalíciós Kormány külpolitikájának eredményeiről és feladatairól szóló politikai vita. 1991. október 15. (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2004.)

⁵⁶ SÁNDOR Péter, VASS László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.

⁵⁷ SÁNDOR Péter, VASS László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 1990, Aula-OMIKK, Budapest, 1990. 496.o.

magyar semlegesség utáni vágyat, mi kívánjuk a magyar semlegességet, mert mi más kívánhat ez a kis nemzet, minthogy független, szabad és semleges legyen Európa közepén. (...) És addig, ameddig ez nem születik meg, nekünk azért kell küzdeni, hogy egy modernizált formájú Varsói Paktumban is olyan helyet találjunk, amelyek biztosítja hadseregünk önálló nemzeti jellegét.”⁵⁸ Az önállóság és az önerőre való támaszkodás csak kényszer-alternatívaként vetődött fel és megmaradt a szovjet csapatkivonás utáni átmeneti időszak elméleti eshetőségeinek szintjén.⁵⁹

A NATO- tagság, mint az ország biztonságának garanciája először Horn Gyula 1992. április 13-ai napirend előtti felszólalásában vetődik fel. „ Hitem szerint Magyarország hosszútávra szóló biztonságát a több mint négy évtizede létező Észak-atlanti Szövetséghez, a NATO-hoz való csatlakozás szavatolhatná. A szövetség bizonyította működésének demokratizmusát, konfliktusmegelőző és-kezelő képességét és a korszerű védelmi erő fenntartására való alkalmasságát.”⁶⁰ Ez a kezdeményezés a miniszterelnöknél ekkor még nem talált kedvező fogadtatásra. Egy hónappal később a visegrádi hármak értekezletén azonban már ennek szellemében adtak ki közös nyilatkozatot a résztvevők. Külügyminisztériumi nyilatkozatban a csatlakozás lehetősége azonban csak egy évvel később, 1993. augusztus 27-én jelenik meg.

A külpolitikával szemben, ahol éles váltásra, új prioritás-meghatározásra, mint láthattuk nem került sor, a biztonságpolitikát radikális fordulatváltással jellemezhetjük. Alapvetően átalakult az ország közvetlen és távolabbi környezete:” a bipoláris struktúrák nagy robajjal szétestek, s a világ átlépett egy új, jellegét tekintve még pontosan nem definiálható, poszt bipoláris világba,”⁶¹ melynek alapja a 1989. december 5-én született máltai megállapodás volt. Ezek az események⁶² azonban lehetővé tették a szuverenitásunk helyreállítását, melynek első lépései a Német-kormányig nyúlnak vissza, mivel a szovjet csapatok

---

⁵⁸ ANTALL József: *Modell és valóság II.*, Athenaeum Nyomda Rt. 20. o.

⁵⁹ MEISZTER Dávid -Dunay Pál: *Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994.* Társadalmi Szemle 1994/8-9.35-52 o.

⁶⁰ SÁNDOR Péter, VASS László (szerk.): *Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa.* Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.

⁶¹ GAZDAG Ferenc: *Magyar biztonságpolitika.* Új Honvédségi Szemle. 2001/12. 15-34.o.

⁶² *A jelen dolgozat, ahogy a külpolitikát bemutatva már említésre került nem vállalkozik kronologikus felsorolásra a biztonságpolitikát érintő összes esemény kapcsán, csupán a jelentősebbeket emeli ki igazodva a szakirodalomban felelhetőekhez. A rendszerváltozás biztonságpolitikai fejleményeinek közvetlen előzményeként tarthatjuk számon a 1988 decemberében a szovjet vezetés által bejelentett nagyarányú haderőcsökkentést, továbbá az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) 35 állama által 1986-ban aláírt, a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről szóló stockholmi megállapodást és annak zökkenőmentes végrehajtási gyakorlatát, illetve az európai hagyományos fegyveres erőkről, valamint a Bizalom- és Biztonságerősítő Intézkedésekről folyó tárgyalások 1989. március 9-ei kezdetét.*

kivonását még ez a kormány tárgyalta.⁶³ Antall-kormány folytatva az önálló biztonságpolitika feltételeinek megteremtését, olyan körülményeket biztosított, melyek a meglévő érdekkonfliktusok⁶⁴ ellenére sem fenyegettek a csapatkivonási tervek felborulásával. Ugyancsak pozitívként emelendő ki a Varsói Szerződés feloszlásában játszott szerepe, illetve ennek végrehajtása,⁶⁵ mely folyamat 1991. július 1-jével Prágában zárult, amikor kimondták a Paktum politikai és katonai politikai szervezetének feloszlását, miután április 1-jén Gorbacsov szovjet államfő februári javaslata nyomán megszűnt a Varsói Szerződés katonai szervezete.⁶⁶ Az ország tehát a Varsói Szerződésből kiszabadulva elméleti síkon egy semlegességi koncepció-elképzelést alapul véve, mely az MDF választási programjának külpolitikát érintő 6. pontjában vált valósággá,⁶⁷ jutott el az EBEÉ-n (Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet) keresztül⁶⁸ a NYEU (Nyugat Európai Unió; WEU – Western European Union) majd a NATO-hoz való csatlakozás igényéig. Gyakorlatban tehát egy olyan átmeneti helyzetbe került az ország a tárgyalt időszakban, mikor a régi biztonsági rendszer már nem, az új még nem működött, következésképpen az önálló nemzeti biztonságpolitika megfogalmazása és gyakorlati megvalósítása az Antall-kormány és a Parlament feladata lett. A biztonság garanciájának Antall 1989 ok-

---

⁶³ 1989. február 1-jén sajtóközleményben tudatta Borisz Sztukalin budapesti szovjet nagykövet, hogy az első egységek már áprilisban távozni fognak. (In: Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubikon-Könyvek 2003. 145.o.)

⁶⁴ Részletesen lásd: Szegő Iván Miklós: Szovjet kivonulás 1991-ben: az utolsó fricska http://hvg.hu/tudomany/20110615_memento_szovjet_kivonulas_1991 (2014.03.14.)

⁶⁵ A szervezet megszüntetéséhez vezető tevékenység (az úgynevezett átvizsgálás) a magyar miniszterelnök kezdeményezésére indult meg. Ugyancsak ennek a Magyarország által kialakított koncepciónak volt köszönhető az, hogy a szervezet úgy szűnt meg, hogy az nem tette lehetővé a szovjet katonai lobby fellépését Gorbacsov ellen.

⁶⁶ A szovjet csapatok kivonása Közép-Kelet-Európából Kronológia, 1986–1992 <http://www.historia.hu/userfiles/files/2009-056/BurucsI.pdf> (2014.03.14.)

⁶⁷ „Magyarország nemzetközi kapcsolataiban nyitott legyen a nemzetközi jog elveit betartó valamennyi állam irányába, törekedjék végcélként a semlegességre.” (Sándor Péter, Vass László: Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.)

⁶⁸ Az EBEÉ, mint az ország biztonságának garanciája megjelenik 1990. május 22-én a kormányprogram ismertetésekor. „Az államterület és az új politikai szerkezet védelmét az ütőképes honvédség mellett egy új, összeurópai kollektív biztonsági és együttműködési rendszerre kell építeni. Ez többet jelent, mint a nagyhatalmi garanciák nélküli semlegesség. Egy ilyen szerződés létrehozásában való tevékeny közreműködés a magyar külpolitika egyik első számú feladata.” (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2004.)

tóberében⁶⁹ még a kedvező amerikai-orosz viszonyt tekinti, amitől fokozatosan jut el a transzatlantizmus eszméjéig.⁷⁰ Borossnál biztonsági garanciaként már csak a NATO tagság jelenik meg.” Térségünk biztonságának szavatolásában kulcsszerep jut az Északatlanti Szövetségnek – a NATO-nak –; Magyarország továbbra is a teljes jogú tagság elnyerésére törekszik.”⁷¹

A biztonságpolitikát érintő gondolkodásban is változás történt, melynek kezdeteit egy évtizeddel korábbra tehetjük. A biztonság hagyományos egydimenziós értelmezésének helyére annak komplex meghatározása lépett. A miniszterelnök biztonságpolitikai nézeteiben is feltűnnek az új típusú kihívások, melyek közül az új hatalompolitikai, energetikai, és szociális kihívásokat nevezi meg, illetve hangsúlyos lesz a nemzetközi terrorizmus kérdése is.⁷² A biztonság politikai problémaként jelent tehát meg, amelyet politikai eszközökkel kellett megoldani. Antall biztonságpolitikailag egyértelműen folytatta a”kádári puha védelem politikáját, s mindent megtett annak érdekében, hogy katonailag ne válaszoljon semmiféle provokációra.”⁷³

Stratégiai elképzelések megjelenése a biztonsági dokumentumokban

A biztonságpolitikai alapelvek, - melyek a kormányzati biztonságpolitikai dokumentumok hierarchiájának csúcán állnak - kidolgozásának kezdetei 1991-be nyúlnak vissza.⁷⁴ Az ekkor elkészült koncepció a biztonságpolitika feladatkörét a következőképpen határozza meg: „A biztonságpolitika feladata, hogy megbízhatóan szavatolja az ország szuverenitását, területi épségét, alkotmányos rendjének megőrzését, illetve, hogy biztosítsa a kiegyensúlyozott fejlődéshez szükséges

---

⁶⁹ „Ez a szovjet- amerikai politika, ez az együttműködés egymás politikai álláspontjának folyamatos egyeztetése lehet e kis nemzet számára is garancia.” (Antall József: Az átalakulás esélyei. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 19. o.)

⁷⁰ Antall a transzatlantizmus megfogalmazás alatt Európa összetartozását és szolidaritását érti a NATO fenntartásával és az amerikai jelenlét fontosságával. (Antall József: Mit jelent nekünk Európa? Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 350-351.o)

⁷¹ A kormányprogram vitája. 1993. december 21. kedd, téli ülésszak 2. nap. (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Arcanum Adatbázis Kft.2004.)

⁷² ANTALL József: Európa politikusainak felelősségéről. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 330.o

⁷³ LENGYEL László: Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 148.o.

⁷⁴ Az első javaslat 1991 decemberében született, az utolsó verziót pedig 1993 februárjában kezdték megvitatni a parlamenti bizottságok. A javaslatok pedig a 3617, 5699, 8624, 8959.végül 8999.számokon váltak ismerté.

(Kőváriné Ignáth Éva: Magyarország biztonsági portréja a dokumentumok tükrében. PhD. értekezés. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/353/1/ignath_eva.pdf (2014.03.17.))

*külpolitikai és külgazdasági mozgásteret.*⁷⁵ A hatékony nemzeti védelem mellett az összeurópai nemzetközi biztonsági rendszer előmozdítását szorgalmazta az EBEÉ-re támaszkodva. Legfontosabb stratégiai célkitűzésként megfogalmazódott továbbá a nyugattal való politikai, katonai integráció NATO-hoz és WEU-hoz való kapcsolódás szándéka.⁷⁶ Az antalli kül- és biztonságpolitikai koncepció az EBEÉ-nek jelentős szerepet szánt, 1991 őszére ez vesztett jelentőségéből mivel már látható volt a szervezet kudarca a balkáni háború megakadályozása kapcsán. Ezzel egyidejűleg előtérbe kerül a NATO-val való kapcsolatok szorosabbra fűzésének igénye. Ekkor a magyar kormánypolitika a NATO-hoz és a NYEU-hoz való viszonyunkat összekapcsolja,⁷⁷ ami csak 1992-ra változik meg és kap a NATO kiemelt szerepet a biztonsági struktúrában, mivel deklaráltan a teljes jogú tagság válik céljá.⁷⁸ Ennek oka abban keresendő, hogy ebben az időszakban a NATO az egyetlen szervezet, amely kemény biztonsági garanciák biztosítására volt képes a térségben, azonban ekkor a tagságának bővítéséről még nem esett szó.⁷⁹

A biztonságpolitika további pillérei a regionális együttműködés, a magyar kisebbség védelmét magába foglaló jószomszédi kapcsolatok és a saját védelmem megteremtésének elképzelése.⁸⁰ Regionális szinten a térségi kooperációra való igény gazdasági, emberi jog és kisebbségi, illetve katonai vetülete kap kiemelt jelentőséget, ami a magyar kisebbségek jogai biztosításának van alávetve, mint

---

⁷⁵ 3617. számú határozati javaslat melynek címe: *a Magyar Köztársaság Biztonságpolitikájának elveiről és főbb feladatairól*: Kőváriné Ignáth Éva: *Magyarország biztonsági portréja a dokumentumok tükrében*. PhD. értekezés

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/353/1/ignath_eva.pdf (2014.03.17.)

⁷⁶ GYŐRI SZABÓ Róbert: *A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig*. Helikon, 2011.346-364.

⁷⁷ *A kilencvenes évek elejére már egyértelműen kialakult egy olyan álláspont a Nyugat-európai Unióval kapcsolatban, amely kidomborította a szervezet kettős funkcióját. A vonatkozó meghatározás szerint a NYEU egyrészt a NATO európai pillére, másrészt az Európai Községek (Unió) védelmi dimenziója.*

⁷⁸ *Magyarország NATO tagságának az ügye 1992 tavaszától vált aktuális kérdéssé. Ekkor a visegrádi országok krakkói csúcstalálkozásán már a NATO-tagságot jelölték meg végső célként.* (In: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=17&scid=121 (2014.03.15.))

⁷⁹ *A koppenhágai záródokumentum (1991. június 6-7.) megfogalmazása egyrészt utalt arra, hogy az új demokráciák nem számíthatnak a NATO bővítésére, ugyanakkor a szövetség nem marad közömbös, amennyiben az adott államok biztonságát veszély fenyegetné.* (Matus János – Szenes Zoltán: *A NATO és az európai biztonság*. In: *Iskolakultúra*, 1998. 4. szám, 12. old.)

⁸⁰ Kiss J. László: *A kádárizmustól az EU-tagságig: a magyar külpolitika metamorfózisa*. In: *Magyar külpolitika a 20. században*. Gazdag Ferenc, Kiss J. László szerk. Zrínyi Kiadó Budapest, 2044. 56o.

„*kívánatos jószomszédi kapcsolatok alapvető követelménye.*”⁸¹ Ennek a tételnek megfogalmazása történik a biztonságpolitikai alapelvekben melyet a kormány kül- és biztonságpolitikát érintő tevékenységének legfontosabb összefoglalásának tekinthetünk. Az Országgyűlés 1993. március 2-i ülésén⁸² bocsátották vitára, melyről a határozat hat párti konszenzusként született.

A biztonságpolitikának tehát arra kellett válaszolnia, hogy az új helyzetben, amikor közvetlen környezetünkben számolni kell a fegyveres konfliktus lehetőségével, milyen módon, milyen eszközökkel és milyen mértékben garantálható az ország biztonsága, miként hárítható el a határon túli konfliktusok begyűrűzése,⁸³ hogyan kezelhető az államalakulatok felbomlásával járó instabilitás, a vallási, nemzeti, etnikai kisebbségek helyzete, az erősödő nacionalizmus és radikalizmus, továbbá a gazdasági elmaradottság és a piactudásra való áttérés nehézségei. Magyarország biztonságát elsősorban az európai helyzet alakulása és a térségünkben végbemenő változások gyakorolta hatásából vezeti le a dokumentum. A tárgyalt időszakban megváltozott az ország geopolitikai helyzete; Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia felbomlásával 22 új állam keletkezett, szomszédjaink száma ötről hétre emelkedett, melyből öt teljesen új volt. A nagyhatalmi egyeztetések következményeként Németország egyesült.⁸⁴

Ez a magyar stratégia gondolkodás első dokumentuma már egyértelműen azt mutatja, hogy Magyarország elkötelezett az euro atlanti értékek és intézmények mellett, így célja a stabil biztonsági környezet, a nemzetközi béke fenntartása és a viták békés rendezése, mely a belső politikai és intézményi átalakulását is elősegíti. Leszögezi ugyanakkor, hogy a teljes integrálódásunkhoz szükséges külső és belső feltételek még nincsenek meg. A koncepció a biztonság oszthatatlan

---

⁸¹ 11/1993. (III. 12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelve (8). pont.

<http://www.complex.hu/kzldat/o93h0011.htm/o93h0011.htm> (2014.03.16.)

⁸² Ekkor még javában tart az európai térben a maastrichti szerződés ratifikálásának folyamata, ami megteremti a tagállamok közötti együttműködést a kül- és biztonságpolitika területét úgy, hogy a tagállamok szuverenitása a lehető legkevésbé sérüljön. A szerződés 1993. november 1-jén lép hatályba.

⁸³ Meiszter Dávid - DUNAY Pál: Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994. Társadalmi Szemle 1994/8-9. szám 48.o.

⁸⁴ 1990. szeptember 12-én a Német Demokratikus Köztársaság, a Német Szövetségi Köztársaság, Nagy-Britannia, Franciaország, az USA és a Szovjetunió aláírta azt az okmányt, amely lehetőséget biztosított arra, hogy 1945 után helyreálljon Németország egysége, szuverenitása, a megszálló hatalmak előjogai pedig megszűnjenek.

(kitekinto.hu/europa/2009/11/02/husz_eve_tortent_a_fal_leomlott_nemetorszag_egyes_ult/#.VOItLC7LDIU (2015.02.20.))

voltából és komplex értelmezéséből indul ki.⁸⁵ Ennek megfelelően a fegyveres erők legitim használatát erős korlátok közé szorították, az ország határain kívül kizárólag nemzetközi szervezetek keretei közötti lehetőséggel. Az 1990-es évek közepére a sikeres biztonság- és bizalomerosztó intézkedések, valamint a régió államai és a páneurópai, illetve euro-atlanti intézmények közötti mélyülő párbeszéd hatására megerősödtek az intézményesített kapcsolatok is.⁸⁶ Lényeges tényezőként jegyezhető meg, hogy deklaráció szintjén Magyarország már nem rendelkezik kialakított ellenségképpel.

A biztonság katonai dimenziója a NATO-ba és a NYEU-ba ágyazódik, és fő feladata a teljes jogú tagság elérésén túl a távoli konfliktusok megfékezése, vagyis részvétel a nemzetközi békeműveletekben.⁸⁷

A nemzetbiztonsági szolgálatok szerepe a kialakult biztonsági környezetben

A biztonsági feladatok átrendeződtek, voltak melyek megszűntek, mások újként keletkeztek. *„Nem volt többé elhárítási cél a politikai gondolat, az ideológiai meggyőződés, nem kellett kifürkészni a hatalomról alkotott véleményt, a demokrácia éppen ezek kinyilvánításához teremtett fórumokat.”*⁸⁸ A rendszerváltás tehát szakaszhatárt jelentett a titkosszolgálatok történetében is. *„Az államigazgatási munkának a rendszerváltás követelményeihez való hozzáigazítását 1989. elején elkezdtük. A munkánk nyomán vált lehetségessé, hogy 1989. július 3-án a Minisztertanács kabinetje jóváhagyta az állambiztonsági munkára vonatkozó új koncepciót”*⁸⁹ melynek végrehajtását 1990. februári határidővel jelölték meg.

---

⁸⁵ A biztonság széles értelmezése már az 1980-as évek elején megjelent a magyar kül- és biztonságpolitikai gondolkodásban. A magyar társadalom és a magyar politikai elit a biztonságot már ekkor többdimenziójúnak (katonai, politikai, gazdasági-pénzügyi, szociális stb.) értelmezi, s ezek között a nem katonai jellegű dimenziókat tartotta meghatározónak. (Balázs Péter: A szuverenitás íze. <http://www.doksi.hu/get.php?lid=6781> (2014.03.15.))

⁸⁶ CSIKI Tamás: A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1361901138_CSIKI_Tamas_A_magyar_strategiai_kultura_vizsgalatanak_eredmenyei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (2014.03.15.)

⁸⁷ 11/1993. (III. 12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelve (4). pont. <http://www.complex.hu/kzldat/o93h0011.htm/o93h0011.htm> (2014.03.16.)

⁸⁸ FINSZTER Gáza: *Ismét a nemzetbiztonságról.* Belügyi Szemle 1999/4-5. 5-19.o.Ezen kijelentéssel azonban gyökeresen ellentétben állt az 1990 elején kirobbant Duna-Gate lehallgatási botrány.

⁸⁹ Dr. HORVÁTH István belügyminiszter lemondó beszédében 1990. január 23-án. Országgyűlési napló, 1985. V. kötet, 1989. november 21. - 1990. március 14. - Ülésnapok - 1985-74.

Ebben a kijelentésben már megfogalmazódott a törvényesség új politikai irányultsága, mely az alkotmánymódosításra utalva rendőrség és az állambiztonság szervezeti szétválasztását szorgalmazza, továbbá azt az igényt, hogy a titkosszolgálatok által alkalmazható módszereket és eszközöket nyilvánosan törvény szabályozza, ellenőrzésük pedig kerüljön a Parlament hatáskörébe. A szolgálatok működését, az állambiztonság funkcióit az 1974-ben született 17. számú törvényerejű rendelet⁹⁰ határozta meg, keretjogszabályt alkotva. A titkosszolgálati eszközök és módszerek körére, illetve azok alkalmazhatóságára vonatkozó szabályokat államtitoknak minősített 6000-es kormányhatározatok és az erre épülő miniszterelnök-helyettesei utasítás szabályozza.⁹¹

Fogalmazhatunk tehát úgy is, hogy az állambiztonsági szervezeti célok módosulása a pártállam lebontásának időszakában elkezdődött, tevékenységének fő iránya a direktívák szintjén a megváltozott helyzethez próbált igazodni, mely magával hozta a szervezeti felépítés módosulását is. Abban nem volt nézetkülönbség, hogy minden államnak elemi szükséglete a főhatalom gyakorlása feltételeinek biztosítása, így az állambiztonsági szervek létjogosultságát senki sem kérdőjelezte meg. Lényeges eltérés mutatkozott azonban annak a megítélésében, „*hol kell mindennek elhelyezkednie az állam szervezeti rendszerében, és ami ennél is fontosabb, milyen irányítási-ellenőrzési szisztémával akadályozható meg az állambiztonsági szervezet túlzottan önálló mozgása, másfelől milyen módon lehet kizárni bármilyen pártszándékot, amely ennek monopolizálására törekszik.*”

⁹² A magyar titkosszolgálatok 1990 előtti szervezeti felépítését, működését, elhelyezkedését alapvetően a szovjet minta határozta meg. Csak abban különbözött attól, hogy nálunk – az akkori szóhasználat szerint – az állambiztonság szervezete a Belügyminisztériumba volt integrálva, s nem önálló minisztériumként működött, mint a szovjet KGB (*Комитет государственной безопасности - Állambiztonsági Bizottság*).⁹³

A törvény tehát az ellenzék legfontosabb követelésének engedve⁹⁴ a titkosszolgálatokat kivette a Belügyminisztérium irányítása alól, a Minisztertanács köz-

---

⁹⁰ Az említett törvényerejű rendelet az állam- és közbiztonságról meghatározta a rendőrség feladatait is, mivel a két struktúra nem különült el egymástól.

⁹¹ Dr Gál Zoltán belügyminisztériumi államtitkár: a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló törvényjavaslat benyújtója. Országgyűlési napló, 1985. V. kötet • 1989. november 21. - 1990. március 14. - Ülésnapok - 1985-74.

⁹² Révész Béla: Az állambiztonságtól a nemzetvédelemig.

<http://mek.oszk.hu/01500/01582/01582.htm> (2014.03.20.)

⁹³ Kurtán Sándor: Titkosszolgálatok Magyarországon, 1988–2008.

http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-13_kurtan.html (2014.03.16.)

⁹⁴ Lencsés Károly: A belügy belügyei. In: Sándor Péter, Vass László: Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.

vetlen irányítása alá helyezve 1990. május 2-ig, mikortól a Miniszterelnöki hivatal politikai államtitkára vette ezt át.⁹⁵ 1990 júliusától a kabinet úgy gondola, hogy a „megörökölt” titkosszolgálat átszervezéséhez és konszolidálásához mindenképpen külön kormánytagra van szükség, így létrejött az önálló, tárca nélküli miniszteri poszt a polgári szolgálatok tekintetében. A két katonai szolgálat a Magyar Néphadsereg részét képezte, annak szervezeti keretében és költségvetési rendjében működött.⁹⁶ Hasonlón garanciális elemnek tekinthető a titkosszolgálati szervek tevékenységének vizsgálatára már 1990-ben megszületett javaslat külön bizottság létrehozásának formájában, mely vezetője független képviselő lenne, és a bizottság tükrözné az Országgyűlés politikai összetételét.⁹⁷ Ez a májusban alakult új parlamentben konkretizálódott és a 41/1990.számú Országgyűlési Határozatban került elfogadásra Nemzetbiztonsági Bizottság⁹⁸ megnevezéssel.

A szolgálatok tevékenységének fő irányának meghatározására, egymás közötti, illetve a kormányzati szervekkel való együttműködésük koordinálására, továbbá a kormányzati tevékenység szempontjából szükséges adatok értékelésére Biztonsági Kollégiumot állítottak fel. A kollégium tagjai a minisztertanács elnöke, a belügy, a honvédelmi, az igazságügy, a külügy, valamint a közlekedési, hírközlési és építésügyi miniszterek voltak.⁹⁹ Ez egyben azt is jelentette, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok a hatálybalépéstől kezdve nem képezik a rendőrség szerves részét, hanem önálló jogosítványokkal, önálló szabályozással, továbbá feladat és szervezettel bíró szervekké váltak.¹⁰⁰ Létrejött a 2+2 struktúra, ami a 2010-ig a nemzetbiztonsági szférát jellemezte, melyet a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat¹⁰¹ létrehozása módosított némileg. Tehát a rendszerváltással párhuzamosan megszűnt a polgári titkosszolgálatok „titkosrendőrség” jellege¹⁰² és szervezetileg is elkülönülten működnek. Szervezeti állománya a Duna-Gate elle-

---

⁹⁵ A ciklus végéig az irányítás ilyen felállásban megmarad. 1994. július 21-től változik.

⁹⁶ A KFH és a KBH csak 1996 márciusában került a honvédelmi miniszter közvetlen irányítása alá, és vált önálló költségvetési szervvé.

⁹⁷ Németh Miklós a Minisztertanács elnökének felszólalása 1990. január 23. Országgyűlési napló, 1985. V. kötet • 1989. november 21. - 1990. március 14. - Ülésnapok - 1985-74

⁹⁸ A nemzetbiztonsági szolgálatok parlamenti ellenőrzését azonban csak 1995-ben a CXXV. törvény által szabályozza le a jogalkotó, mivel a 26/1990. MT rendeletben még nem jelenik meg.

⁹⁹ 1990. évi X. törvény 7.§.(5).

¹⁰⁰ 26/1990.(II.14.) MT rendelet a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályzásáról.

¹⁰¹ Az 1996 márciusában alapított Szakszolgálat nem tekinthető klasszikus titkosszolgálatnak

¹⁰² Titkosrendőrség kifejezéssel. Bedő Csaba írásában találkozunk. Nyílt társadalom kinyílt titkosszolgálat. Belügyi szemle. 1999. 4-5. 129-135.

nére „készen állt arra, hogy a rendszerváltás igényének körvonalazódó polgári
rendben, mint a nemzeti érdeket szolgáló szakapparátus elfoglálja új helyét.”¹⁰³

A törvényi háttér kialakítása, mely nagymértékben nemzetközi kitekintésből
származó tapasztalatokra támaszkodott,¹⁰⁴ 1990. február 14-ével lezárult, az új
parlament ellenben csak május 23-án alakult meg. Így természetesen felvetődik
a kérdés, hogy a Nemzeti Kerekasztal pártjai, az MSZP, illetve független képviselő-
lők által létrehozott demokratikusnak nevezhető keret kitöltését, mely kéthar-
mados törvényként ¹⁰⁵ 279 egyetértő szavazattal 14 ellenében fogadtak el,
felvállalja-e az Antall-kormány, vagy felosztatja őket, majd teljesen újakat hoz
létre, új személyi állománnyal.¹⁰⁶ A helyzet méregfogát a kormány azzal vélte
kihúzni, hogy 1990 augusztusában-szeptemberében jelentős számú vezetőt bo-
csátottak el, köztük a Németh-kormány által a négy szolgálat élére kinevezett
főigazgatókat is.¹⁰⁷

Nemzetbiztonsági szolgálataik feladatai a biztonságpolitikai alapelvekről ho-
zott hatályos országgyűlési határozat alapján jelölhetők ki, ami – mint korábban
már rámutattunk – komplex módon értelmezve a biztonságot a hagyományos
politikai és katonai tényezőkön túl magába foglalja a gazdasági, emberi jogi, kör-
nyezeti dimenzióit¹⁰⁸ is, ugyanakkor csak a külső biztonsági szempontokat jelöli
ki; a belső biztonság kérdését ennek függvényében tárgyalja. A titkosszolgálatok
feladatát az ország szuverenitásának és alkotmányos rendjének védelmében
jelöli meg a 1990. évi X. törvény, mely érdekében különleges titkosszolgálati
eszközöket és módszereket alkalmazhatnak kizárólag a törvény által kijelölt kere-

---

¹⁰³ ANTALÓCZY Attila: *Szigorúan magánvélemény! Belügyi Szemle 1999/4-5.140.o.*

¹⁰⁴ *Nyersjegyzőkönyv az 1989.november 7-én tartott miniszteri értekezetlen magnetofon felvételről. Javaslat az állam-és közbiztonságról szóló törvény elveire. Javaslat a nemzet biztonságának védelmére és a biztonsági szolgálatok szervezésére. Javaslat a Magyar államrendőrségről szólótörvényi szabályozás elveire. (Révész Béla: A politikai átalakulás és a titkosszolgálatok változásainak kapcsolata az újabb források tükrében. 11-34.o dieip.hu/wp-content/uploads/2011-4-04.pdf (2014.03.20.))*

¹⁰⁵ *A 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról 40/A. §(2) pontja értelmében:” A rendőrséggel és az állam biztonságával összefüggő részletes szabályokat alkotmányerejű törvény határozza meg.”*

(<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8629> (2014.03.20.))

¹⁰⁶ *A szerző nem hivatott eldögni, hogy a folytonosság ténye mennyire volt a vállalhatóbb alternatíva. A környező országokban pro és kontra voltak példák a szolgálatok jogfolytonosságára/feloszlatására.*

¹⁰⁷ *Kurtán Sándor: Titkosszolgálatok Magyarországon, 1988–2008.*

http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-13_kurtan.html (2014.03.16.)

¹⁰⁸ *A z 1993-as alapelvek biztonságértelmezése Barry Buzan által megalkotott ötszektoros értelmezésen alapul, ami majd az 1998-as értelmezésben bővül ki a pénzügyi, kisebbségi, információs és technológiai, továbbá nemzetközi jogi dimenziókkal.*

tek között. „A nemzetbiztonsági tevékenységre ott és akkor van szükség, ahol, és amikor más állami szervek eszközrendszere nem elégséges a nemzeti érdekek védelmére és érvényesítésére.”¹⁰⁹ Tevékenységük hatékonysága ugyanis attól függ, hogy az milyen szorosban kapcsolódik a döntéshozók igényeihez, mivel alapfeladatuk a kormányzati döntésekhez szükséges információk megszerzése, elemzése és értékelése. „Ezek a végrehajtó hatalom kizárólagos jogosítványai, működésükhöz nélkülözhetetlen a titkosság. Az így hozott döntések hierarchikus rendben történnek, nem tűrik, és nem igénylik a konszenzust.”¹¹⁰ A nemzetbiztonsági tevékenységnek a biztonságpolitikai alapelvekben is megjelölt nemzeti érdekeket, mint stratégiai célokat kell szolgálnia, nemcsak a döntéshozók igényeinek megfelelően. Azok az elvek viszont, amelyek nemzetbiztonság prioritásait, funkciót, feladatait, továbbá értékrendjét jelölik ki, 1989-től kétharmados többséghez kötötten széles politikai egyetértést feltételeznek.¹¹¹

A szolgálatok szervezeti kialakításánál az alapot a számukra meghatározott feladatok képezték. „A korábbi egységes feladatszabás és működtetés gyakorlatát – amely a szövetségi rendszeri együttműködés alapelveinek felelt meg – felváltotta az önálló államiság, a nemzeti érdekeknek megfelelő és az azt szolgáló feladatszabási rendszer.”¹¹² A titkosszolgálatok alaprendeltetésüknek megfelelően két egymástól elkülöníthető tevékenységet végeznek, az elhárítást és a hírszerzést. A biztonsági szolgálatok az ország érdekeit védve az országhatáron belül fejtik ki tevékenységüket, feladataik részletesebben kerültek kifejtésre, jobban körülhatároltak. A ciklus során feladatkijelölésben bekövetkező változások a következők voltak:

- 1990. május 2-i módosítással a biztonsági okmányok védelmének és technológiai ellenőrzések megszervezése;

---

¹⁰⁹ RÉVÉSZ Béla: A titkosszolgálat ok titoktalanításáról. Egy politikai jelenség politológiai mellőzöttsége. *Politikatudományi Szemle* 2007/4. 143-144.o.

¹¹⁰ FINSZTER Géza: Ismét a nemzetbiztonságról. *Belügyi Szemle* 1999/4-5. 5-19.o

¹¹¹ A kétharmados törvények először az 1989-es alkotmányrevízió során – éppen az Alkotmányt módosító „sarkalatos” törvénnyel – kerültek be a magyar jogrendszerbe, méghozzá az alkotmányerejű törvény kategóriájának bevezetésével. Az 1989. évi XXXI. törvény a következőképp rendelkezett: „10. § (3) Az Alkotmány megváltoztatásához, az Alkotmányban meghatározott egyes döntések meghozatalához, továbbá az alkotmányerejű törvények megalkotásához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.” (Antal Attila – Braun István – Finta László – Török Zoltán: *Sarkalatos kérdések. Méltányosság Politikaelemző Központ.*

http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/doc/kp_sarkalatos_kerdések_111122.pdf (2014.03.22.))

¹¹² Kiss Tibor: A magyar titkosszolgálatok 1990-ben. In: Sándor Péter, Vass László: *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.*

- 1990. szeptember 14-ei hatállyal a Határőrségnek¹¹³ a külföldi titkosszolgálatokkal, valamint az alkotmányos és törvényes rendet sértő vagy veszélyeztető tevékenységekkel szembeni védelme és a külföldi szökés, a zendülés és harckészültség veszélyeztetése, megelőzése, felderítése és megakadályozása, ha azt a Határőrséggel szolgálati vagy munkaviszonyban álló személy követi el, került a törvény hatálya alá.

A felderítő szolgálatok esetében a polgárinak az ország nemzeti érdekeinek érvényesítését szolgáló kormányzati tevékenységet jelölte meg a törvényalkotó, a katonainak ezt a feladatot képezi le a honvédelmi érdekekre vetítve. Konkrét feladatkielölést tehát nem határozott meg a törvényalkotó." *Ez magától értetődik, hisz e szolgálatok bizalmas információszerző tevékenységét, annak módszereit, területeit, a végrehajtásban működő személyeket nem lenne célszerű országvilág elé tárni, hisz így elveszíténék titkosszolgálati jellegüket és a kormányoknak, illetve az ebben részt vevőknek is sok kellemetlensége származna.*"¹¹⁴ Az 1990. május 2-i módosítás ezzel szemben új feladatként az Országos Rejtjel Központ működtetését és az arra illetékes állami szervek rejtjelező eszközökkel történő ellátásának megszervezését nevesíti.

Összegzés

Történelmi átalakulást ment végbe térségünkben. Európában szétrobbant az 1945 utáni struktúra, mely új nemzetállamok születéséhez vezetett egy globalizálódó világban. A korábbi potenciális és katonai konfliktusveszélyt új veszélyforrások bővítették ki, melyek vallási, gazdasági, etnikai, környezeti jellegűek voltak. A polgárháborúk és polgárháborús helyzetek, nemzetiségi konfliktusok, az államhatalom meggyengülése, a menekültkérdés, a szervezett bűnözés, a gazdasági problémák és bizonytalanságok, belpolitikailag autoritárius törekvések, a nacionalizmus megerősödése és hozzájuk kapcsolódó a külpolitikát érintő manipulációk újszerű kockázatot kapcsoltak a biztonságpolitika alapvető területeihez. Közép- és Kelet-Európában a biztonság tekintetében egyfajta "biztonsági vákuum" alakult ki, ami egyebek között abban is megmutatkozott, hogy nem voltak meg a válságok elhárítására, kezelésére alkalmazható erők és eszközök. *„Látványosan megnőtt ugyan a térség biztonságával foglalkozó nemzetközi konferenciák és fórumok száma (ENSZ, NATO, EK, Európa Tanács, EBEÉ stb.), de nem alakultak ki a garanciális hiányhelyzet vagy inkább a biztonsági hiányérzet meg-*

---

¹¹³ 1990-től megkezdődött a hivatásos határőrizet kiépítése és ezzel együtt a Határőrség szervezetének gyökeres átalakítása. (In: Berki Imre: *A magyar határvédelem története.* http://mult-kor.hu/20100929_a_magyar_hatarvedelem_tortenete?pldx=3 (2014.03.22.))

¹¹⁴ Kiss Tibor: *A magyar titkosszolgálatok 1990-ben.* (Sándor Péter, Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről.* Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.)

szüntetésének világos körvonalai”¹¹⁵ Ennek oka, hogy Nyugat-Európa politikai törekvéseit az integrációs folyamatok felgyorsítása és kiterjesztése határozta meg.

Ezek a szűkebb és tágabb környezetünkben lezajló változások lehetővé tették szuverenitásunk helyreállítását, ezáltal az önálló magyar kül- és biztonságpolitika kidolgozását, ugyanakkor szűk keretet, kevés manőverezési lehetőséget nyújtó pályára terelték az országot. Egyfelől elindult a közeledésünk a nyugati integrációs szervezetekhez, másfelől a vasfüggöny leomlása láthatóvá tette az egykori tagállamok történeti indíttatású meg nem oldott problémáit, az évszázados valós, vagy vélt sérelmeit.” *A kettéosztott Európa frontvonalának mesterséges feszültségei helyébe a történelmi természetes feszültségek léptek.*”¹¹⁶ Ezen helyzethez igazodva a magyar kül- és biztonságpolitikában megkezdődött a stratégiai gondolkodás alapjainak letétele, melynek központi elem a biztonság megőrzése, illetve ebből a szempontból fontos információk megszerzése, továbbá a kormányzati döntésekhez szüksége politikai, katonai és gazdasági információk megszerzése és megvédése.

Ezek az elvi keretek, a megrajzolt külpolitikai távlatok nem vonatkoztathatók csak egyetlen kormány tevékenységre, hanem egy hosszabb távú keretet adnak stratégiai elképzelésként. A stratégia alapfunkciója, hogy, középtávú jövőjére összpontosítva kialakítsa az alapfeladatokat, kijelölje ennek kereteit, a környezethez illeszkedve, továbbá rugalmasan biztosítsa a mindennapi tevékenység célirányosságát. Ez igaz a tanulmányban vizsgált külpolitikai, és biztonságpolitikai elemekre is, melyek közös metszéspontja a nemzeti érdekek, és az ország által vallott demokratikus értékek, a stratégiai főirányok megjelölése: az ország szerepe a nemzetközi közösségben, a globális és regionális térben, az euro atlanti integráció kérdése, illetve a kisebbségek helyzete. A dolgozatban a szerző ezt a folyamatot kívánta bemutatni, hangsúlyt helyezve ezen biztonságpolitikai változások hatására a hazai titkosszolgálatok életében bekövetkező átalakulásokra. A rendszerváltás idején tehát új szolgálatok születtek, vagyis nem átalakításról, hanem alapításról beszélhetünk. Ehhez legitimitációt adott az 1990.évi X. törvény, mely átmeneti jellegének hangsúlyozása ellenére is öt évig szabályozta a titkosszolgálatok működését, továbbá a 26/1990. MT rendelet, mely meghatározta az új struktúrát, feladatrendszert, irányítási és ellenőrzési mechanizmusokat. A biztonságpolitikai alapelvek megszületésével stratégiai szintre került az ország szuverenitásának és alkotmányos rendjének védelmében való titkosszolgálati köz-

---

¹¹⁵ INOTAI András (Szerk): *Változó világunk, 1992 • Biztonság – politika – gazdaság* (Sándor Péter, Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.*)

¹¹⁶ GAZDAG Ferenc: *Biztonságpolitika, honvédelem 1990-1994.* (Sándor Péter, Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.*)

reműködés. Az ország biztonságának előmozdításában tehát meghatározott feladatkörrel és speciális eszközökkel a szolgálatok is közreműködnek. „*A szolgálatok tevékenységére ott és akkor van szükség, ahol, és amikor a nemzet biztonságának összetevői közül egy-egy elem különösen veszélyeztetett, és a veszély megelőzésére vagy elhárítására más állami szerv eszköztandszere elégtelen.*”¹¹⁷

Felhasznált irodalom

- ANTAL Attila – Braun István – Finta László – Török Zoltán: Sarkalatos kérdések. Méltányosság Politikaelemző Központ
http://www.meltanyosság.hu/files/meltany/imce/doc/kp_sarkalatos_kerdések_111122.pdf
- ANTALÓCZY Attila: Szigorúan magánvélemény! Belügyi Szemle 1999/4-5. szám
- Antall József beszédei a parlamentben. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.) Magyarország politikai évkönyve 2007-ről., valamint Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- ANTALL József írásai: Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt.
- BALÁZS Péter: Mozgásban az európai integrációs térkép, XLVII. évfolyam, Társadalmi
- Szemle, 1992/4. szám
- BALÁZS Péter: A szuverenitás íze. <http://www.doksi.hu/get.php?lid=6781>
- BEDŐ Csaba: Nyílt társadalom kinyílt titkosszolgálat. Belügyi szemle. 1999.4-5.szám
- Boross Péter felszólalásai. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.
- CSIKI Tamás: A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1361901138_CSIKI_Tamas_A_magyar_strategiai_kultura_vizsgalatanak_eredmenyei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- DUNAY Pál: Az átmenet magyar külpolitikája. In Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) Magyar külpolitika a 20. században. Zrínyi Kiadó Budapest, 2004.

---

¹¹⁷ HAJA Gábor: *A nemzetbiztonsági szolgálatok szabályozása. Belügyi Szemle 1999/4-5. 101. o.*

- ERDŐDY Gábor :„ A földrajz ellen sok mindent lehet tenni, kivéve politizálni.” Antall József a rendszerváltozás nemzetközi feltétel-rendszeréről http://www.grotius.hu/doc/pub/WMJVVQ/2013-01-15_erdody_gabor_antall-jozsef-a-rendszervaltozas-nemzetkozi-feltetelrendszerol.pdf
- FINSZTER Géza: Ismét a nemzetbiztonságról. Belügyi Szemle 1999/4-5.szám
- GAZDAG Ferenc: Magyarország érdekei és ezek érvényesítésének lehetőségei a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU) www.hunsor.se/dosszie/gazda_huerdekei.pdf
- GAZDAG Ferenc: Magyar biztonságpolitika. Új Honvédségi Szemle. 2001/12. szám
- GAZDAG Ferenc: Biztonságpolitika, honvédelem 1990-1994. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008
- GLATZ Ferenc: Rendszerváltás, kisebbségpolitika, kultúrkülpolitika, 1989–1990. História 2009/9-10.szám
- GYŐRI SZABÓ Róbert: A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig. Helikon 2011.
- HAJAS Gábor: A nemzetbiztonsági szolgálatok szabályozása. Belügyi Szemle 1999/4-5.szám
- Inotai András (szerk): Változó világunk, 1992. Biztonság – politika – gazdaság. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- IZSA Jenő: A titkosszolgálatok tevékenységének általános jellemzői, ellenőrzésük és irányításuk kérdései. Szakmai Szemle 2009/2. szám.
- KÁDÁR Béla: Külgazdaság és jövőkép http://fn.hir24.hu/gazdasag/1997/04/02/k_lgazdas_g_j
- KELEMEN Csaba: A magyar külpolitika Európa-pillére. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/510/1/kelemen_csaba.pdf
- KÉRI László -Petschnig Mária Zita: 24 évszak. Stratégia nélkül. Intera Rt.1995.
- KÉRI NAGY Zsolt: A magyar nemzetpolitika szerepe a térség stabilitása tükrében http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=2004_3_25.htm

- Kiss J. László: A kádárizmustól az EU-tagságig: a magyar külpolitika metamorfózisa. Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) Magyar külpolitika a 20. században, Zrínyi Kiadó, 2004.
- Kiss Tibor: A magyar titkosszolgálatok 1990-ben. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- KŐVÁRINÉ IGNÁTH ÉVA: Magyarország biztonsági portréja a dokumentumok tükrében.
Ph.D értekezés .http://phd.lib.uni-corvinus.hu/353/1/ignath_eva.pdf
- KURTÁN Sándor: Titkosszolgálatok Magyarországon, 1988–2008. http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-13_kurtan.html
- LENCSÉS Károly: A belügy belügyei. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- LENGYEL László: Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- MATUS János – Szenes Zoltán: A NATO és az európai biztonság. Iskolakultúra, 1998. 4. szám
- MEISZLER Dávid –Dunay Pál: Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994. Társadalmi Szemle 1994/8-9. szám
- M. TÓTH György: A Nyitott Égbolt magyar sikertörténete. http://www.honvedelem.hu/cikk/a_nyitott_egbolt_magyar_sikertortenete_1_
- NAGY László: Európai biztonságpolitikai intézmények múltja és jelene <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2002/2/nagylaszlo/chapter1.htm>
- PATAKI Gábor Zsolt: Az alapszerződések stratégiai háttere: kényszer és kompromisszum, avagy az euroatlanti integráció lehetősége. <http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/9604/m960403.html>
- PESTI Sándor: Kül- és nemzetpolitika jogjegyzet.ű
[/file/8758141e499cd39663dd38f645b606ac/kulpolitika.doc](http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/9604/m960403.html)
- RESPERGER István: A nemzeti biztonsági stratégia tervezésének kérdései. In: Orosz András Lóránt, Ujházi Lóránd (szerk.): A katolikus egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században. L'Harmattan Kiadó Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola. Budapest, 2013.183-231.o.
- RÉVÉSZ Béla: A titkosszolgálatok titoktalanításáról. Egy politikai jelenség politológiai mellőzöttsége. Politikatudományi Szemle 2007/4. szám

- RÉVÉSZ Béla: A politikai átalakulás és a titkosszolgálatok változásainak kapcsolata az újabb források tükrében. dieip.hu/wp-content/uploads/2011-4-04.pdf
- RÉVÉSZ Béla: Az állambiztonságtól a nemzetvédelemig. <http://mek.oszk.hu/01500/01582/01582.htm>
- RÉVÉSZ Béla: Az állambiztonsági szervek politológiai kutatásainak kérdéséhez. Acta Jur.et Pol. Szeged, 2004.
- Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubicon – Ház Bt. Budapest, 2003.
- SZEGŐ IVÁN Miklós: Szovjet kivonulás 1991-ben: az utolsó fricska http://hvg.hu/tudomany/20110615_memento_szovjet_kivonulas_1991
- TOLNAI Ágnes: Külgazdaság-politika és versenyképesség http://www.grotius.hu/doc/pub/YKBNUY/2012_68_tolnai_agnes_grotius_e-konyvtar_50.pdf
- A Nemzeti Megújulás Programja. Budapest, 1990.
- Országgyűlési napló, 1985. V. és IV. kötet
- 1990.évi választási programok. Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- www.antalljosef.hu
- www.biztpol.corvinuembassy.com
- www.cei.int
- www.complex.hu
- www.eur-lex.europa.eu
- www.hhrf.org
- www.kitekinto.hu
- www.kulugyminiszterium.hu
- www.mtva.hu
- www.1000ev.hu